

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЗАЙНЯТІСТЮ МОЛОДІ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ПРОЦЕС СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Розкрито взаємозворотній вплив державної, суспільної та особистісної складових системи “держава – суспільство” на процес формування та розвитку державно-суспільних відносин у контексті забезпечення зайнятості молоді.

Ключові слова: держава, суспільство, особистість, державно-суспільні відносини, державно-суспільна взаємодія, зайнятість молоді.

In the article an interactive influence of state, public and personality constituents of the system “the state – the society” on the process of forming and development state-public relations in the context of providing of youth employment is exposed.

Key words: state, society, personality, state-public relations, state-public co-operation, youth employment.

У рамках нової соціально-економічної парадигми розвитку суспільства і держави на перший план виходять особистісні потреби та інтереси. Характер взаємозв'язку особистості і соціального середовища здебільшого визначається тим, як сприймає оточуюче середовище особистість. Саме тому зараз в умовах світових глобалізаційних трансформацій суспільства проблема пасивності підростаючого покоління є визначальною. У зв'язку з цим особливої важливості зараз набуває саме посилення впливу держави на процес виховання соціально активної молоді особистості. За таких обставин найважливішим завданням як органів державної влади, так і інститутів громадянського суспільства, видається пошук ефективних шляхів гармонізації особистісного та суспільного джерел розвитку. Одним із таких шляхів є створення належних умов для влаштування молоді на гідне робоче місце та надання їй реальних гарантій щодо реалізації права на працю. Правильне державне управління зайнятістю молоді виступає одним із факторів формування нових державно-суспільних відносин в Україні на засадах гуманізму, партнерства, взаємодії та закладає можливість подолання системної кризи у державі.

Проблема державно-суспільних відносин залишається малодослідженою. Це питання у своїх роботах висвітлюють лише декілька авторів, зокрема: В. Бебик [1], А. Захаров [6], Л. Каменщикова [7], В. Петровський [9], С. Сєрьогін [10] та ін.

У контексті розробки питання державно-суспільних відносин деякі дослідники розглядають проблему взаємовідносин між владою і суспільством. Причому в контексті цих відносин розуміється саме державна влада як інструмент забезпечення існування держави та досягнення її цілей через систему повноважень і засобів, що застосовуються від імені суспільства для захисту і реалізації спільного інтересу, забезпечення загальних і часткових потреб, реалізації функцій регулювання та вирішення конфліктів у суспільстві [8, с. 153]. Так, В. Бебик, А. Захаров розглядають владно-суспільні відносини крізь призму оцінок державної влади громадянами [1; 6].

Фундаментальним дослідженням у сфері державно-суспільних відносин є монографія С. Сєрьогіна “Державний службовець у відносинах між владою і суспільством” [10]. Уперше у вітчизняній науковій літературі автором зроблено спробу комплексного дослідження державної служби крізь призму її значення у формуванні державно-суспільних відносин. Причому державно-суспільні відносини розглядаються в контексті оцінки їх стану з точки зору іміджу влади, який формується на підставі як результатів діяльності владних структур, так і персонального іміджу політичних лідерів [Там же, с. 6].

Досліджуючи зміни відносин між державою і суспільством та відповідно типів управління в процесі їх історичного розвитку, С. Сєрьогін зосереджує увагу на проблемах створення атмосфери порозуміння і співпраці влади та громадян, держави та суспільства з урахуванням тенденцій глобалізації, нової парадигми гуманістичного світогляду, сучасних підходів до формування і здійснення державної соціальної політики з метою забезпечення загальнолюдських цінностей, формування громадянського суспільства і правової держави [Там же].

Підтримуючи думку С. Сєрьогіна щодо необхідності встановлення партнерських державно-суспільних відносин, В. Петровський у монографії “Гуманітарна парадигма в системі державного управління” також наголошує на необхідності відходу від традиційного трактування сутності відносин держави і суспільства як антагоністичної, зумовленої протистоянням інтересів двох соціальних полюсів, інтереси яких ведуть до внутрішньої напруги, протистояння і соціальних конфліктів [9, с. 80].

Особливістю праць російських дослідників даного питання є те, що вони, на відміну від вітчизняних учених, приділяють увагу не загальній проблемі державно-суспільних відносин, а висвітлюють питання

відносин держави і суспільства у сфері освіти [3; 4; 7]. Так, Л. Каменщикова звертає увагу на необхідність у процесі формування державно-суспільних освітніх відносин урахувати узгодження і визначення можливостей державної та суспільної складових і договірних відносин між ними. У цьому контексті дослідниця наголошує на важливій ролі погодженої взаємодії між державою і суспільством у розв'язанні різноманітних питань освіти, пов'язаних з можливістю відповідально та результативно впливати на освітню політику, прийняття управлінських рішень, участь у виконанні ресурсозабезпечуючих функцій (пер. наш. – *Л.Х.*) [7]. Тобто автор говорить про те, що об'єднуючою ланкою між державним управлінням освітою та відповідними відносинами держави і суспільства є державно-суспільна взаємодія. Подібну точку зору висловлюють й інші дослідники [3; 4], відзначаючи, що відносини можуть існувати без будь-яких результатів, а взаємодія обов'язково приведе до результативної діяльності. Причому, на їх думку, саме державне управління має виступати тим гарантійним механізмом переведення державно-суспільних відносин у державно-суспільну взаємодію [Там же].

Мета даної роботи – розкрити взаємозворотній вплив державної, суспільної та особистісної складових системи “держава – суспільство” на процес формування та розвитку державно-суспільних відносин в контексті забезпечення зайнятості молоді.

На сьогодні не розкрито сутність терміну “державно-суспільні відносини”. Хоча визначенню змісту основних категорій “суспільство” і “держава”, діалектиці їх взаємозв'язку присвячена велика кількість літератури в різних наукових галузях: соціології, філософії, історії, державному управлінні.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови суспільство визначається як “сукупність людей, об'єднаних певними відносинами, обумовленими історично змінним способом виробництва матеріальних і духовних благ” [2, с. 1417]. За визначенням В. Городяненка, “суспільство” – це “сукупність усіх засобів взаємодії та форм об'єднання людей, що склалися історично, мають спільну територію, загальні культурні цінності та соціальні норми, характеризуються соціокультурною ідентичністю її членів” [12, с. 118]. Тобто під суспільством, як відзначає С. Серьогін, розуміється, передусім, форма спільного людського існування, життєдіяльності, яка може регулюватися засобами природного (фізична сила, наявність матеріальних ресурсів) і суспільного (традиції, авторитет, субординація, закони) походження [10, с. 10].

Основним регулятором суспільних відносин і процесів виступає держава, яку автори словника-довідника з державного управління визначають як “основний інструмент політичної системи суспільства, що здійснює управління останнім, охорону його економічної та соціальної структури, організацію і впорядкування соціально неоднорідного суспільства, забезпечення його цілісності та безпеки” [5, с. 45]. Крім цього, дослідники вважають державу формою суспільства і його продуктом на відомому ступені розвитку. “Суспільство породжує державу, що внаслідок прояву процесу самоорганізації стає над суспільством для впливу на всі його сфери і відображає інтереси або всього цього суспільства, або певної панівної групи (класу)” [5, с. 47].

Як було зазначено, низка дослідників державно-суспільних відносин вживають термін “владно-суспільні відносини”. Поруч з цим терміном поняття “державно-суспільні відносини” використовує у своїй монографії С. Серьогін [10]. Розглядаючи роль державної служби у процесі формування і трансформації відносин держави і суспільства, автор окреслює їх основні характеристики. Зокрема, С. Серьогін наголошує на тому, що держава і суспільство як основні складові частини даних відносин умовно являють собою об'єднання одних і тих самих людей (громадян) і знаходяться в умовах “взаємопроникнення”, взаємовпливу, взаємодії і постійного динамічного розвитку. Також дослідник звертає увагу на те, що стан державно-суспільних відносин є індикатором прогнозованого розвитку політичної системи. Отже, держава і суспільство мають знаходити такі альтернативні шляхи самовдосконалення, які б дозволили зберегти їх основні складові компоненти – громадян, їх об'єднання, інститути влади та відносну рівновагу політичної системи [Там же, с. 46].

Базуючись на вищевикладених теоретичних положеннях С. Серьогіна, вважаємо, що державно-суспільні відносини – це взаємозв'язки між державою як провідним суспільним інститутом та суспільством, що забезпечують державно-суспільну взаємодію певного типу і реалізуються через функціонування відповідної системи державного управління. У свою чергу, державно-суспільну взаємодію ми розуміємо як форму державно-суспільних відносин, в якій реалізуються дії кожного із партнерів, що характеризуються спільністю в розумінні ситуації, єдиним змістом дій, солідарністю та погодженістю. Адже за відсутністю солідарності та погодженості, державно-суспільні відносини будуть носити опозиційний антагоністичний характер і не приведуть до взаємодії.

Тобто у вищевикладеному визначенні ми бачимо єдність трьох складових: державно-суспільних відносин, державно-суспільної взаємодії та державного управління. У свою чергу, функціонування системи “держава (влада) – суспільство”, як слушно зауважує В. Петровський, здійснюється як розгорнутий у часі спіралеподібний процес, що включає в себе декілька етапів [9, с. 95]. Тобто, з одного боку, держава за допомогою державного управління як однієї з форм її діяльності, спрямованої на практичну реалізацію законів і організацію суспільних процесів, впливає і регулює суспільні процеси, сфери суспільної

життєдіяльності людей. Проте, з іншого боку, суспільство та особистість у процесі свого розвитку можуть суттєво коригувати державно-суспільні відносини та призвести до формування їх нового типу.

Тривалий час діалектика відносин держави і суспільства розглядалася крізь призму визначення держави як структури панування, що пов'язано з певним історичним етапом існування відповідного типу державно-суспільних відносин та типу державного управління. Проте на сучасному етапі розвитку наукової думки панівною стала точка зору про необхідну ідентичність завдань і цілей держави та суспільства, в межах якої змінюється розуміння сутності держави, яка із засобу насильства трансформується в інститут суспільного порозуміння, тобто стає демократичною, соціальною і правовою.

Розглядаючи державно-суспільні відносини як взаємозворотній процес взаємодії держави і суспільства, нами запропоновано модель державно-суспільних відносин (рисунок), в якій зроблено спробу відтворити процеси формування взаємозв'язків, взаємозалежності та взаємовпливу ключових елементів системи “державна – суспільство” – особистості, суспільства і держави. Адже поняття “особистість”, “державна” і “суспільство” є економічно і соціально взаємопов'язаними таким чином, що їх розгляд без урахування їх взаємовідносин у взаємодії є дещо некоректним.

Перш за все відзначимо двоїстий характер державно-суспільних відносин, який пов'язаний з тим, що між спільностями людей суспільні або соціальні відносини, які регулює держава за допомогою державного управління, складаються через певні об'єкти. Наприклад, складаючись з приводу політичної влади, вони проявляються як політичні, з приводу власності – як економічні тощо. Це дозволяє виділити у складі державно-суспільних відносин соціально-політичні, соціально-економічні та соціокультурні відносини.

Соціально-політичні відносини – це різноманітні, зумовлені соціально-економічним і культурним рівнем суспільства взаємозв'язки і взаємодії, що виникають між соціальними спільнотами й індивідами, створеними ними політичними інституціями й організаціями з питань втілення політичних інтересів і політичних потреб у сфері завоювання, формування і функціонування політичної влади. Сутність політичних відносин становить питання про політичну владу, використання її в інтересах кожної з соціальних груп, держави, суспільства в цілому [11, с. 285].

Соціально-економічні відносини – це ті відносини, які виникають між людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну й споживання матеріальних і духовних благ, їхню основу, ядро становлять відносини власності на засоби виробництва і виготовлений продукт [11, с. 387].

Соціокультурні відносини складають відносини (з приводу освіти, медичної допомоги, наукової діяльності, заняття спортом тощо), що регулюються правом і не входять до сфери економічних і політичних відносин, впливають із охорони і захисту особистих прав і гідності громадян [11, с. 388]. Ураховуючи взаємний вплив соціально-політичних, соціально-економічних і соціокультурних відносин одне на одного та загальний стан державно-суспільних відносин, зазначимо, що особливу увагу необхідно приділити соціально-економічним відносинам, оскільки сфера зайнятості молоді та відповідно державне управління зайнятостю молоді виступає їх складовою. Уже на початку історії свого існування людство намагалося об'єднатися в перші форми суспільної організації – рід, плем'я, общину тощо, які виникли як природні об'єднання людей, що мали спільні інтереси: освоєння території, яку вони населяли, створення спільними зусиллями необхідних умов життєдіяльності, виховання дітей у дусі тогочасних традицій і понять. У процесі історичного розвитку форм суспільної організації виникає первісне суспільство. Держава, у свою чергу, виникла як необхідна умова організації, інтеграції суспільства, передумова вирішення загальних справ.

У межах опису загальної моделі державно-суспільних відносин звернемо увагу на той факт, що за часів доіндустріального суспільства (класифікація типів суспільства Д. Белла) державно-суспільні відносини мали суб'єкт-об'єктний характер. Причому об'єктом у даному випадку була держава, яка саме за цих часів була створена як регулятор суспільних процесів. Але тип управління та форми і методи державного регулювання суспільних сфер були відображенням тогочасних традицій, звичаїв і норм, установлених у доіндустріальному суспільстві.

Ситуація кардинально змінюється в індустріальному суспільстві. Суб'єкт-об'єктний характер відносин залишається, проте держава з об'єкта перетворюється на суб'єкт і відіграє роль “керманіча” суспільного життя, що пов'язано з провідним значенням буржуазії в управлінні суспільством. Тобто в ті часи держава стимулювала розвиток лише тих суспільних сфер, які здатні приносити швидко і передбачувану віддачу для елітарних буржуазних структур.

Основні принципи сучасного постіндустріального суспільства призвели до чергової зміни характеру державно-суспільних відносин із суб'єкт-об'єктного на суб'єкт-суб'єктний, коли провідною визначається ідея ідентичності завдань держави і суспільства та їх партнерських відносин взаємовпливу і взаємодії. Окремо підкреслимо, що вищенаведені зміни характеру державно-суспільних відносин обумовлені діалектикою зв'язків держави і суспільства, одну з провідних ролей в яких відіграє ставлення держави до питання зайнятості молоді.

Кожне суспільство зацікавлене в тому, щоб успішно управляти своїми справами, вирішувати публічні проблеми, які відображають загальні інтереси, організовувати, впорядковувати, регулювати поведінку, відносини людей, підтримувати суспільний порядок. Адже інакше неможливо налагодити виробництво, не забезпечивши розвиток культури, не допомігши людині в задоволенні її потреб. У цьому контексті суспільство (в різних соціокультурних вимірах) обумовлює формування статусної ідентичності, групової належності, типових соціальних практик, комунікативного простору особистості, істотно змінюючи процеси

соціалізації особистості (в даному випадку молоді), у тому числі і професійної соціалізації, а саме: позиціонування на ринку праці і трудового пошуку.

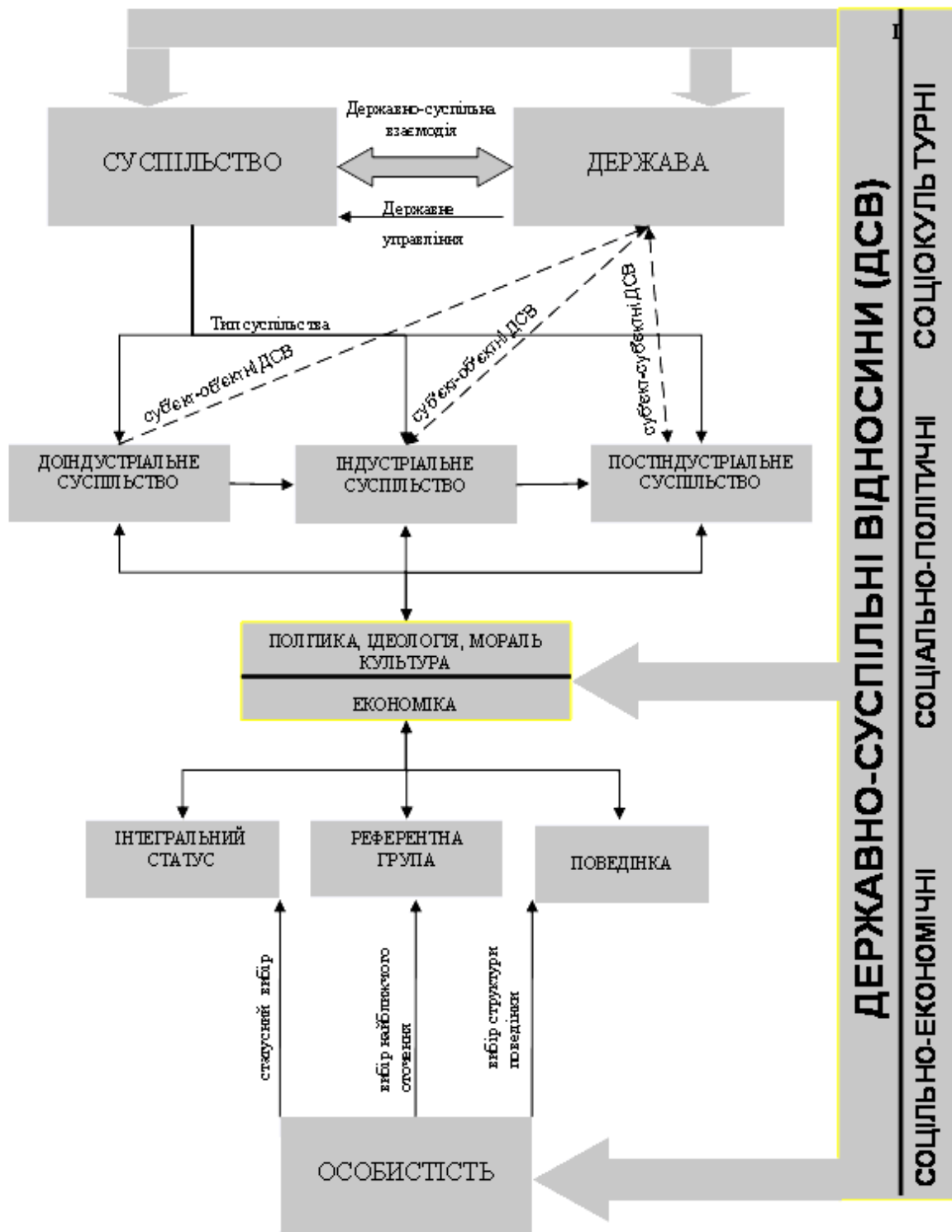

Рисунок. Модель державно-суспільних відносин

Основою добробуту суспільства є трудова діяльність людей, оскільки саме у процесі праці створюються суспільні блага та закладаються передумови його розвитку. Крім цього, кожне суспільство є зацікавленим у створенні умов для гармонійного і стабільного розвитку молоді як основи його майбутнього. У першу чергу це стосується надання молодим людям можливості отримати освіту та гідне робоче місце. Але ці процеси не можуть розвиватися без державного регулювання. Держава повинна дбати про стабільність, рівень економічного добробуту, моральний клімат суспільства, створюючи умови для гідного існування, отримання коштів і засобів для забезпечення майбутнього всіх громадян, особливо молоді як рушійної сили суспільного розвитку і прогресу. Таким чином, суспільство формує певне соціальне замовлення державі на забезпечення молодим громадянам відповідного освітнього рівня та подальшого працевлаштування. Держава у свою чергу здійснює свої функції як форма і засіб життєдіяльності суспільства за умови виконання його запитів та замовлень. Тобто держава за допомогою державного управління, забезпечуючи відповідні умови для освіти і працевлаштування молоді та регулюючи форми її зайнятості, створює систему стандартів і обмежень для розвитку процесів соціалізації молоді, впливаючи таким чином на суспільство на мікрорівні. Крім цього, держава здійснює свій вплив на суспільство і на макрорівні, обумовлюючи активне співвідношення базису (економіки) і надбудови (політики, ідеології, моралі, культури) й змінюючи їх типи та форми.

Проте відповідний вплив держави на суспільство й особистість не можна розглядати тільки однобічно, не враховуючи зворотних процесів. З одного боку, особистість (у даному випадку молоді) у процесі соціалізації спочатку підпадає під вплив існуючих у певному типі суспільства економічних і політичних законів і правил, що виходять з моралі, прийнятої суспільством. З іншого боку, як тільки молода людина починає будь-які свідомі дії, наприклад, у сфері економіки (в контексті даного дисертаційного дослідження ми розуміємо дії у сфері праці і зайнятості), вона у процесі соціалізації змінює стратегію особистісної поведінки, трудовий або статусний вибір, вибір найближчого оточення і таким чином доповнює існуючі в суспільстві соціально-економічні відносини, вносячи свою діяльність у загальний процес розвитку суспільства і держави, а відтак, визначаючи його й певним чином впливаючи на нього.

Тобто закони і норми, що існують на певному етапі розвитку держави і суспільства, зокрема тип ставлення держави до питання зайнятості молоді, можуть викликати зворотну реакцію з боку молоді, а саме: підтримку, ігнорування або протест. У свою чергу ця відповідна реакція зумовлює зміни в суспільних процесах, які потім коригують державну стратегію зайнятості молоді та форми і методи державного управління відповідно до запитів суспільства як виразника інтересів такої соціально-демографічної групи як молоді.

Отже, підтримуючи думку В. Петровського про спіралеподібний процес розвитку державно-суспільних відносин, підкреслюємо саме взаємозворотній вплив державної, суспільної і особистісної складових на цей процес, який обумовлює відповідні зміни в цих відносинах, призводячи до їх трансформації. Таким чином, бачимо, що ставлення держави до питання зайнятості молоді, яке знаходить своє вираження та практичне впровадження через відповідні форми і методи державного управління, впливає на процес формування і подальший розвиток державно-суспільних відносин, в якому важливу взаємообумовлюючу роль відіграють усі його складові – держава, суспільство і особистість.

Література:

1. *Бєбик В. М.* Політичний маркетинг і менеджмент : [монографія] / В. М. Бєбик. – К. : МАУП, 1996. – 144 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2004. – 1440 с.
3. Взаимодействие в образовательных системах. – Режим доступу : www.spbappo.ru/article132.html.
4. Государственно-общественные отношения в управлении региональным образованием. – Режим доступу : www.spbappo.ru/article142-page3.html.
5. Державне управління : [словн.-довід.] / [В. Д. Бакуменко, Д. О. Безносенко, І. М. Варзар та ін.] ; за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. – К. : УАДУ, 2002. – 228 с.
6. *Захаров А.* Народные образы власти / А. Захаров // Полис. – 1998. – № 1. – С. 23–35.
7. *Каменщикова Л.* Сущность государственно-общественного управления в образовании / Л. Каменщикова. – Режим доступу : www.sibuch.ru/article.php?no=524.
8. *Малиновський В. Я.* Державне управління : [навч. посіб.] / В. Я. Малиновський. – 2-ге вид. – К. : Атіка, 2003. – 576 с.
9. *Петровський В. М.* Гуманітарна парадигма в системі державного управління : [монографія] / В. М. Петровський. – Л. : ЛРІДУ НАДУ, 2008. – 252 с.
10. *Серьогін С. М.* Державний службовець у відносинах між владою і суспільством : [монографія] / С. М. Серьогін. – Дніпропетр. : ДРІДУ НАДУ, 2003. – 456 с.
11. Соціальна філософія : [підруч. для вищ. шк.] / [В. С. Афанасенко, М. І. Горлач, Є. М. Мануйлов та ін.] ; кер. авт. кол. Є. М. Мануйлов. – Х. : Прапор, 2007. – 688 с.
12. Соціологія : [підручник] / за ред. В. Городяненка. – К. : Академія, 2008. – 356 с.